

Il·lustració Catalana

REVISTA SETMANAL IL·LUSTRADA

ANY XI

BARCELONA 14 SETEMBRE 1913

N.º 536

L'EMINENTÍSSIM CARDENAL JOSEPH VIVES Y TUTÓ

NAT A SANT ANDREU DE LLAVANERES LO 15 DE FEBRER DE 1854. † A LA VILLA GAMMARELLI A MONTE PORZIO CATINO,
PROP DE FRASCATI, LO 8 DEL CORRENT

CATALUNYA està passant una mala tongada. En poch temps ha perdut tot un ardat de grans homes pertanyents a totes les branques de l'activitat intel·lectual.

El derrer de la tanda es el cardenal Vives qui, per les tasques que acomplia dins el Vaticà y per la sabiesa del seu consell, havia meregut entre'ls més alts dignataris de la Curia pontificia el sobrenom de vis-papa. L'ordre Franciscana pert ab el cardenal Vives un de tants homes eminents com l'han ilustrada en el decurs de sigles y entre'ls quals se n'hi compten de tan extraordinaris com Sant Tomàs y Sant Bonaventura; Escot, precursor de Leibnitz y Newton; Rogeri Bacón, que ja al segle XIII endevinava l'utilisació del vapor com a forsa, les bombes aerostàtiques, etc.; el nostre gran Ramon Lull, un dels més alts enginyers que ha produhit l'humanitat en tots els temps; Gil de Gamora, col·laborador d'Alfons X de Castella en les «Càntiques» y les «Partides»; Sant Joan de la Creu, Sant Francesch de Sales, Sant Alfons M.ª de Ligorì, Francesch Eximenis, altre gran enginy català, etc., etc.

El cardenal Vives, gran treballador, venia a continuar les tradicions de l'ordre Franciscana que, segons un escriptor catòlich, ha donat a Roma papes y cardenals; a les dinasties, prínceps; a les Universitats, mestres insignes; al poble, tribuns; als altars, sants; als convents, refor-

madors; als Estats, governants; a la ciencia, precursors; a la Religió, martres; a l'Iglesia, els seus grans místichs; als paissos infidels, exèrcits de missioners.

Home d'una vastíssima cultura y d'una virtut a tota proba, intervenia el cardenal català com un dels concellers més escoltats en les decisions de la Cort pontificia, dedicanthi un treball constant de totes les hores, de tots els dies y sovint nits y tot. La seva activitat era tan prodigiosa que sovint passava llargues tongades dormint sols unes hores. D'aquí que li hagués estat necessaria la concessió d'un permís especial per poder celebrar missa fóra de les hores ordinaries, segons ho exigís el curs dels treballs que li prenien la major part del temps.

Pot dirse que'l cardenal Vives era de la pasta dels grans homes d'Estat. Y, ab tot, el seu caràcter era humil, havent abraçat la Ordre Franciscana empès per una vocació que se li manifestà ja als quinze anys y que'l dugué a dèxar el seu poble de Sant Andreu de Llavaneres per acullirse a les missions d'ultram.

Com la majoria dels seus germans en religió, el cardenal Vives havia corregut els continents per dedicarse a l'alta tasca de la salvació de les ànimes, havent passat penes y perills com tot missioner. Abans de rebre'l capell cardenalici romangué una llarga temporada a Tolosa de Fransa

y després a Perpinyà, repatriantse quan l'expulsió de les ordres religioses de la vehina República.

Lleó XIII el nomenà cardenal y l'actual Papa'l tingué com un dels grans homes de la seva major confiança.

Prescindint del seu caràcter d'eminent figura religiosa, era'l cardenal Vives un gran català, que's complavia en rebre germanívolament als seus compatricis, sempre que algun anava a Roma. Y quan el que hi anava era un d'aquells que s'han distingit en alguna de les branques de l'activitat literaria ò artística, tenia un gran goig en ferne esment davant de Sa Santetat. Així ho feu, entre altres, en una ocasió memorable ab referencia al nostre gran novel·lista Narcís Oller y en el decurs d'una audiència pontificia dels darrers temps de Lleó XIII.

El dol que fereix a l'ordre franciscana, es donchs també un dol patriòtic, del qual han de participar tots els bons catalans, siguin quines siguin llurs idees.

Lo papa actual, per perpetuar la memoria del ilustre purpurat ha concedit a la Seu de Barcelona el dret de Pal·li; una honra més per Catalunya que's deu als mèrits y vida exemplar del eminent fill de Sant Andreu de Llavaneres, que acaba de baxar a la tomba a les vores del llach d'Albano, a la Villa Gammarelli del petit poble de Monte Porzia Catino.

LES FESTES DE TOLOSA Y MURET

Commemoració del VII Centenari de la mort del Rey en Pere II

MENTRES l'esperit patriòtic català oblida sovint les seves passades glories y grandeses, nostres germans llenguadocians se preparen per commemorar un fet capdal de la nostra historia, lo fet potser més trascendental de la corona aragonesa, la mort del rey en Pere II als camps de Muret, lluytant contra les hosts de Simón y del llegat del Papa. En aquell gran fet pot dirse que fou decidida la sort de la nostra nacionalitat. Si nostre Rey guanya aquella batalla, Fransa avuy se diria Catalunya; mes la perdé, y pás a pás la Catalunya ha desaparegut com a estat del mapa d'Europa.

Diguem quelcom sobre Muret, avuy qu'una data luctuosa fa ressonar aquest nom com un toch de

clarí de guerra venint de les edats passades.

A unes quatre hores en amunt de Tolosa, a la línia de Sant Gaudens y al costat mateix de la de Foix, se axeca la petita vila de Muret, que no comptarà més enllà d'uns tres ò quatre mil habitants.

Sa situació es forsa agradable, al centre d'una gran planura d'hortes y vinyars. A la dreta passa la Garona dexant un barri a l'altre costat, unit a la vila per un magnífich pont que atravessa la ruta y'l tramvia a vapor de Labarta, y per l'altre costat de la vila, corre un petit riu que baxa de la gran planura hont tingué lloch en 1218 la famosa batalla.

Malgrat sa petitesa, la vila es cap

de cantó y té un aspecte distingit. S'hi troven bons hotels y del un cap al altre s'exten un ample passeig hont s'alsa l'estàtua en bronze del general napoleònic Niel, fill de la vila.

L'esglesia es un senzill edifici del segle XIV ò XV, ab un campanar punxagut emmarletat, com tants se'n veuen per aquesta terra, y probablement serà edificada sobre la mateixa esglesia antiga hont pregava Sant Domenech contra la sort del rey en Pere, mentres se donava la batalla.

Feya ja molt de temps que les hosts de *ribauds* (pillors y gents perdudes, guerrers d'ofici), saquejaven les terres dels Comtes de Tolosa, de Beziers, de Foix, de Cominges y demés senyors del Mitxdia, coma-

VISTA DE LA VILA DE MURET, HONT TINGUÉ LLOCH LA BATALLA QUE COSTÀ LA VIDA AL REY EN PERE II Y A 1.000 GUERRERS CATALANS Y ARAGONESOS (10 SETEMBRE 1213)

nats per Simó de Montfort apoyat pel rey de Fransa y'l poder de Roma, malgrat la bona voluntat d'Innocent III, y veyentse dits Comtes y senyors impotents per resistir la riuada d'aquells barbres, acordaren en junta demanar quart y juda al rey en Pere II d'Aragó, considerant-lo com a son natural sobirà y oferintli'l domini de totes les terres del Mitxdia.

Nostre rey se feu pregar per intervenir en la lluyta, potser considerant la calitat dels dos enemichs; mes veyent que la rahó estava de part dels seus parents y aliats y considerant que'l mal que'ls hi feyen los contraris era massa crudel y inhumà, no pogué més que pendre les armes y, seguit d'una petita però brillant host, passà'ls Pireneus y's dirigí envers Tolosa seguint la ribera de la Garona.

Tenint notícia de que havia arribat a Muret, posant siti a son castell, allí anaren a trobarlo los Comtes de Tolosa, de Foix, de Cominges y d'altres ab los

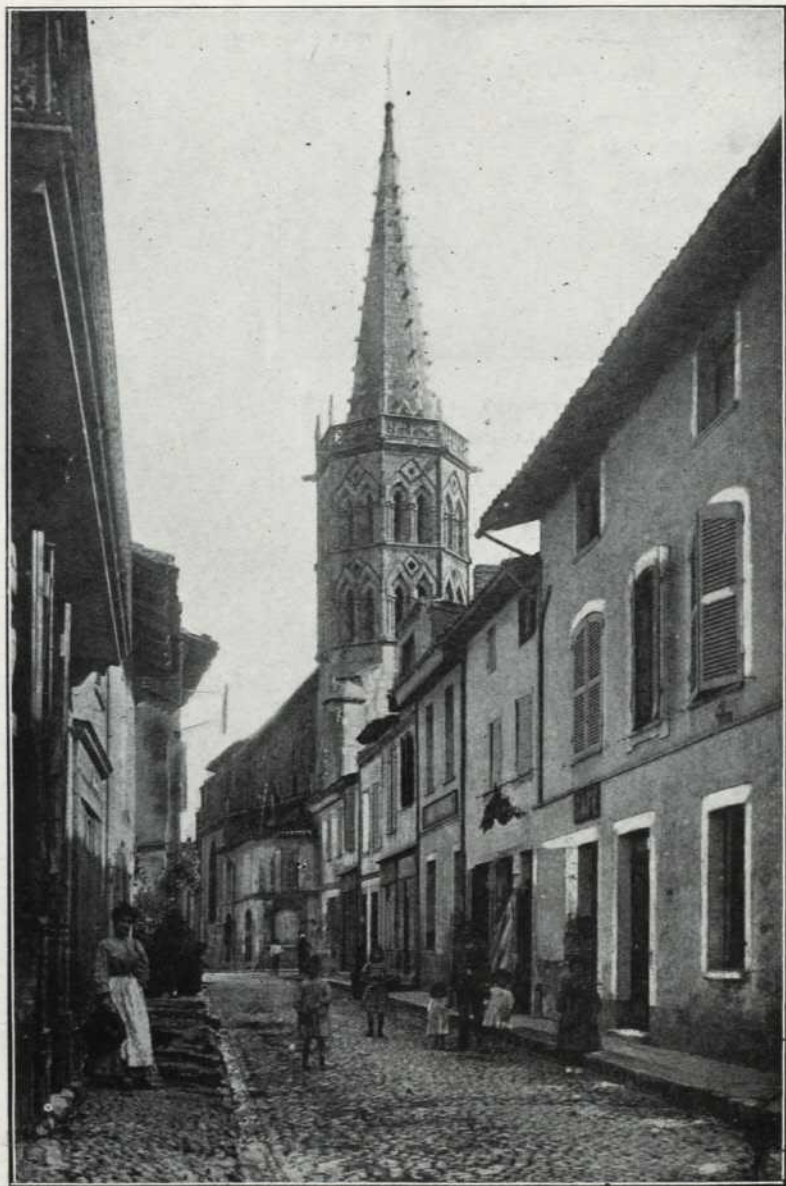
seus exèrcits, formant en conjunt una armada de dèu mil guerrers, entre gent de cavall y de peu.

Sapiguent que'l rey d'Aragó tenia

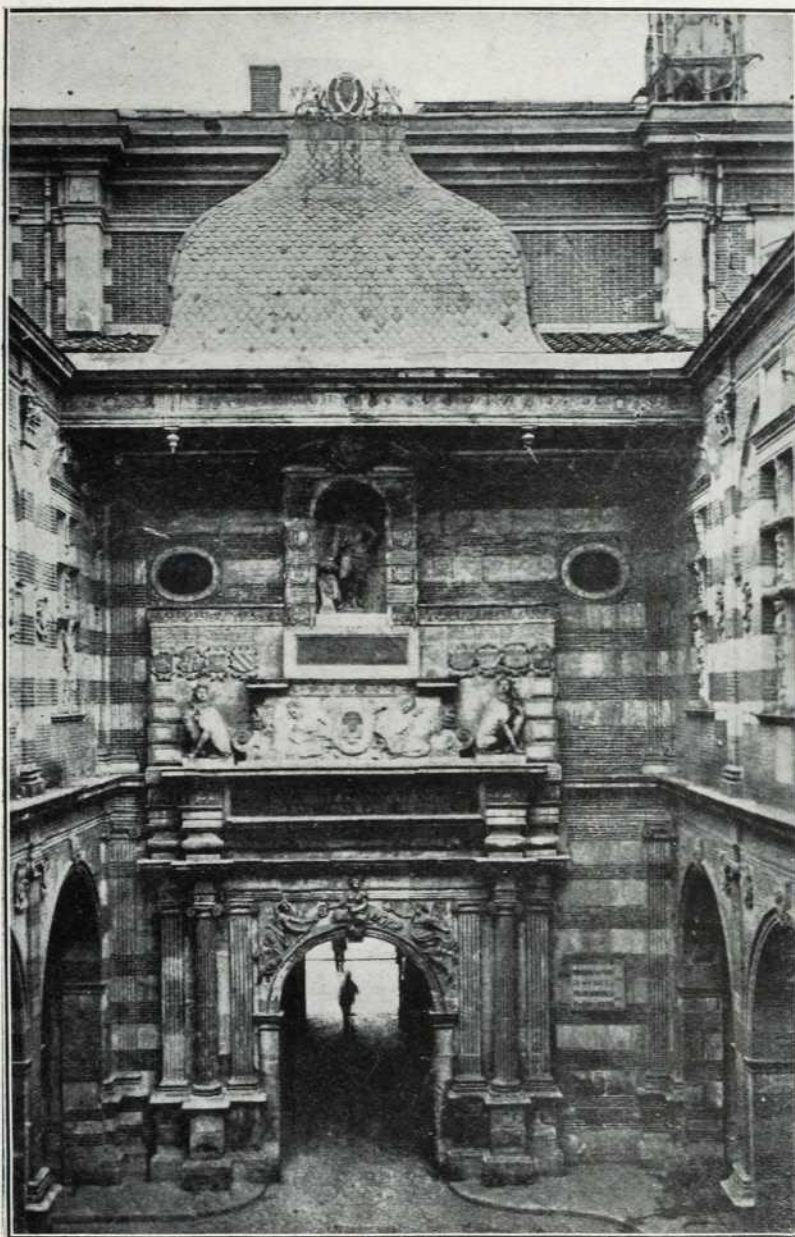
sitiat y en perill de rendirse'l castell de Muret, en Simó de Montfort, que's trobava pels volts de Carcassona, dirigí la seva armada camí de

Muret, passà la Garona pel portet de Sant Martí y caygué sobre la vila quarter del rey en Pere.

¿Quín era l'exèrcit de Montfort? Uns diuen qu'era més petit que'l de nostre rey; mes en Guillèm de Todela parla d'ell dihent que'l veieren venir com una riuada de llanses y de brants relluhint al sol com los llamps d'una tempestat. Segurament que no eren pochs, més cal també confessar que no eren cobarts. Dolents, inhumans, sí que ho eren també, puix grans probes n'havien donat. Era un exèrcit de mort, de pillatges, de saqueix, d'incendi y de torment, un exèrcit de barbres; en tant que'l que comanava'l rey en Pere, llevat dels mils guerrers catalans y aragonesos que l'escortaven, era compost en sa majoria de menestrals de Tolosa y demés viles del Comtat. Cal fer

MURET. — EL CAMPANAR DE LA PARROQUIA

CAPITOLI DE TOLOSA AB SON DONJÓ,
ARXIU DE LES PREUADES GRANDESSES DELA TERRA

l'elogi també dels montanyesos de Foix y de Cominge, qu'eren gent brava y poderosa.

Lo día 10 de Septiembre se trobaren los dos exèrcis sobre'ls camps de Muret; tan prompte's vegeren, s'embestiren, y'l combat fou encarnissat com cap altre. La batalla durà tot lo día y la sòrt era indecissa, quan una imprudent valentia del nostre rey feu perdre la batalla.

Lo rey, per guardarse, havia donat son vestit a un cavaller de gran bravura. Creyent qu'aquest era'l rey, en Montfort destacà dos guerrers dels més esforsats que tenia, dos valents de gran fama perque anessen a batres ab ell. Veyent lo rey en Pere a son amich en gran perill, corregué a la seva ajuda, y al arribar allí cridà:

— Què feu, bostarts, què feu? Lo rey d'Aragó soch jo, no pàs aquest cavaller que ataqueu. Aragó! Aragó! —

Y, tot cridant, lo rey traspasà a un dels valents d'un cop de llansa; y anava ja a matar a l'altre quan de part d'arrera un tercer valent l'atacà enfonzantli la llansa al còs y fentlo caure del cavall.

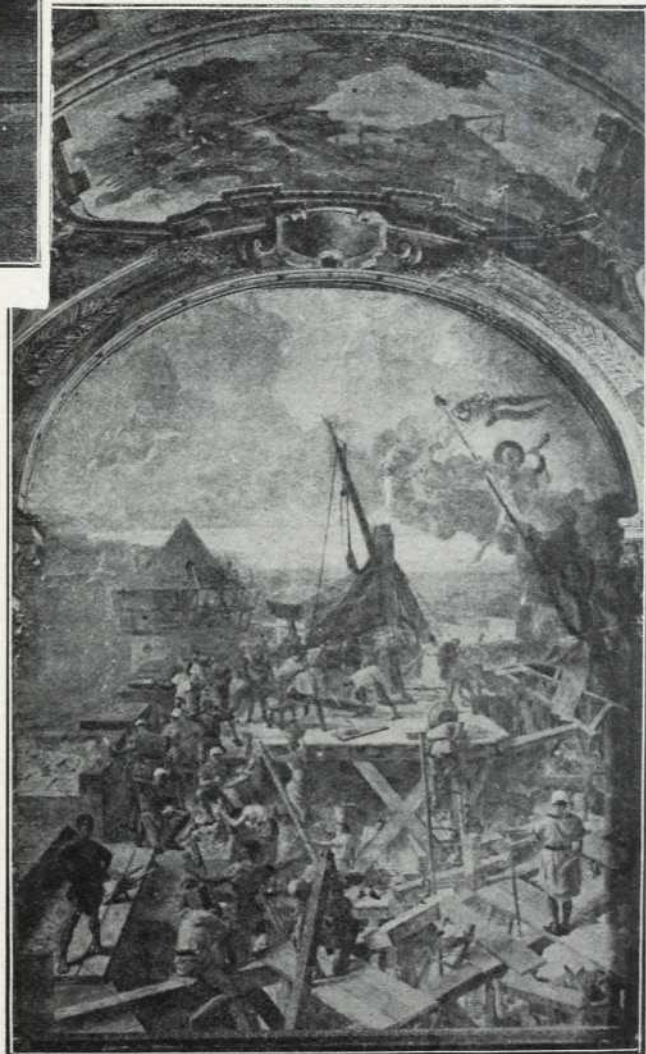
Quan l'exèrcit aragonés y llenguadocià vegé mort lo rey en Pere, comensà a esfereirse, y les gents del Comte de Tolosa, veyentse sense cap, desconfiats de la flaqueza proverbial del seu Comte, comensaren a pendre la fuyta

corrent cap a Tolosa, fugint de les llanses y sabres de Montfort.

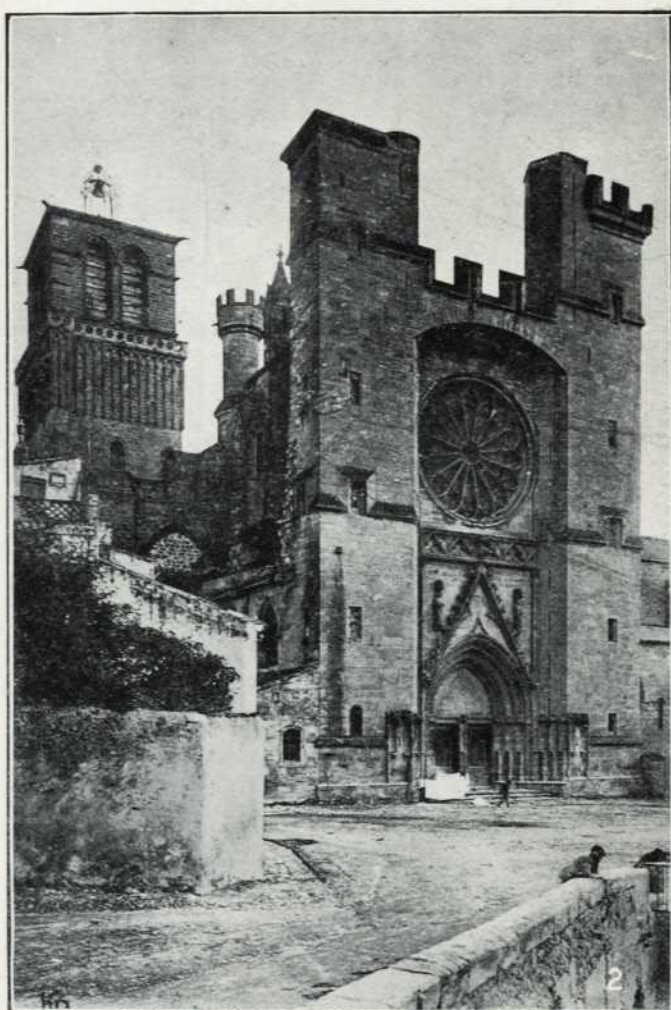
Y la batalla's perdé; Fransa y Roma triomfaren; Aragó quedava vensut; d'allí en avant se li anà ponent lo sol derrera'ls Pirineus, y sigles a venir Catalunya ja no seria més qu'un nom, ella, que, triomfant allí hauria estat la primera potencia del Mitxdià d'Europa!

La derrota de Muret sigué'l fatal complement de les destruccions y matances de Beziers, Carcassona, Minerva, Castell Nou d'Arry y altres, hont los creuats en ses *razzias* no dexaven persona viva ni casa en peu; mes Tolosa se defengué encara molts anys y vegé morir al peu de ses muralles al terrible Montfort, lo Llop, que li deyen, son cap escorxat per una pedra que li disparà una dòna. Però a la fi Fransa triomfà y la nacionalitat occitana desaparegué sota la dominació de París. S'acabaren les llibertats, emmudí la poesia, callaren los trobadors, tota la cultura de la nostra rassa, la primera de la Europa mitjeval, fou anorreada per la barbarie del Nort.

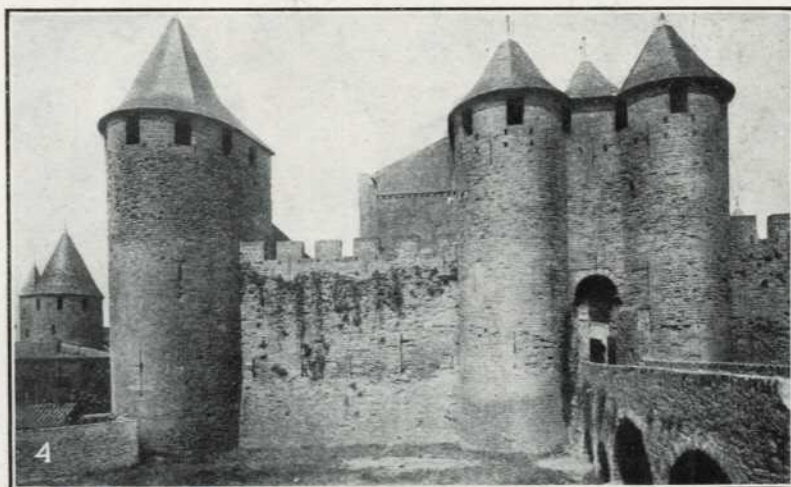
Aqueix tristíssim fet, complert ara fa set segles, es lo que van a commemorar nostres germans de Tolosa. A l'hora qu'escrich, no

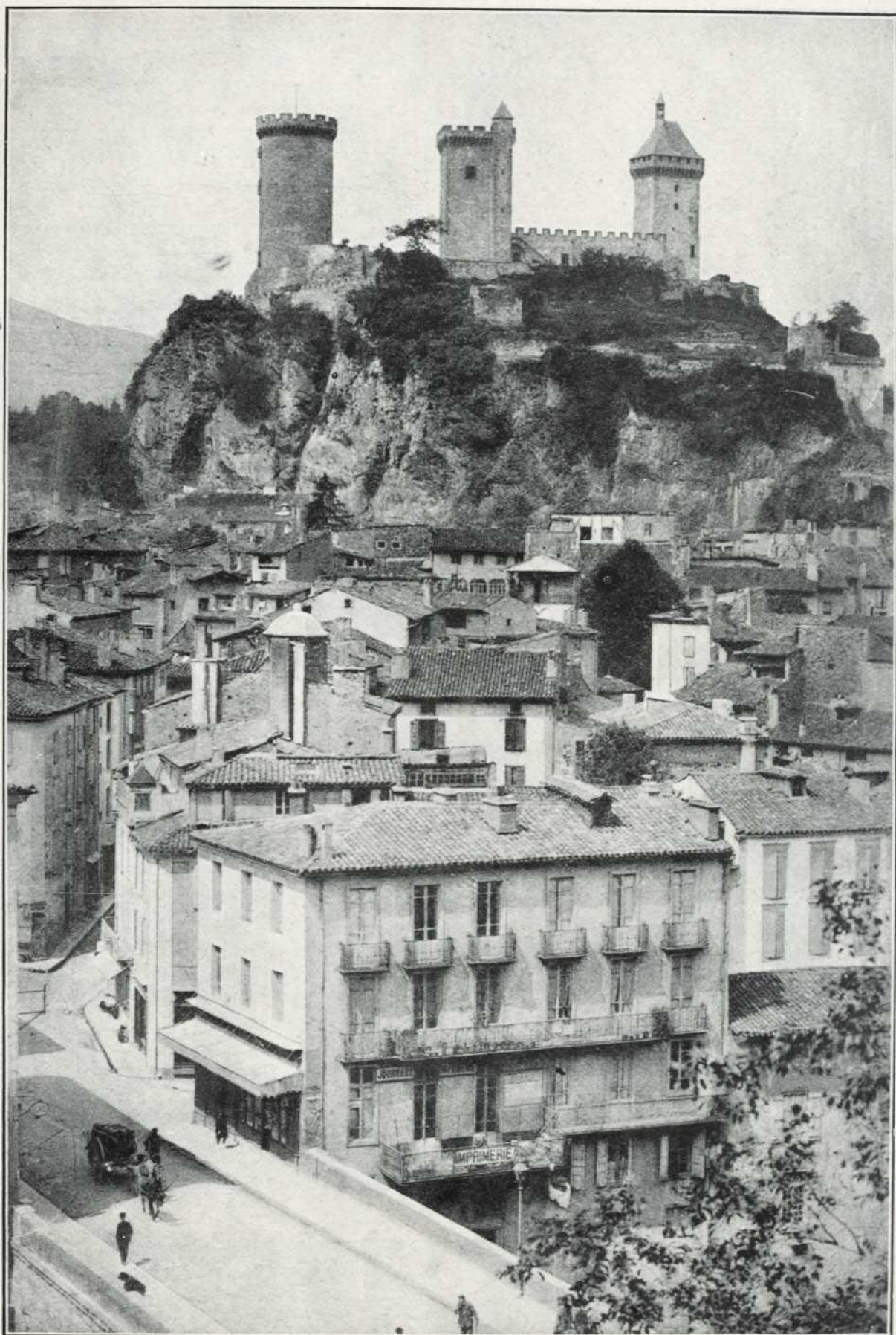

PINTURA MURAL
DE LA SALA DELS IL·LUSTRES DEL CAPITOLI DE TOLOSA,
REPRESENTANT LA HEROICA DEFENSA CONTRA SIMON DE MONTFORT

1. ESGLESIA DE SANT NAZARI DE LA CIUTAT DE CARCASSONA, HONT FOU ENTERRAT SIMÓN DE MONTFORT.
2. CATEDRAL DE SANT NAZARI DE BEZIERS, HONT FOREN DEGOLLATS MÉS DE TRES MIL VELLIS, DONES Y CRIATURES, PER LES HOSTS DE SIMÓN DE MONTFORT.
3. VISTA DE LES FORTIFICACIONS DE LA CIUTAT DE CARCASSONA. HONT MORÍ LO VISCOMTE RAMON ROGER, VÍCTIMA DE SIMÓN DE MONTFORT.
4. ESGLESIA DE LA MAGDALENA DE BEZIERS, HONT HI TINGUÉ LLOCH UNA MATANSA IGUAL A LA DE SANT NAZARI.

LO CASTELL DE FOIX

TESTIMONI DE LES LLUYTES DELS SEUS COMTES CONTRA LES HOSTS DE SIMÓN DE MONTFORT

s'ha publicat encara'l programa de les festes ò actes, però en línies generals podem dir que serà disposat de la següent manera.

Dissabte, dia 13 de Setembre, a Tolosa.

A 5 hores de la tarde: Recepció, al

Capitoli, per la Municipalitat tolosana, dels felibres, delegats catalans y altres gropaments y personalitats.

A 8 hores del vespre: Teatre de les Varietats, Vetllada de Gala regionalista y llengadoçiana. Primer, lo conte lírich en 3 actes, en llenga

d'oc, original de la poetissa Margarida Novarra, música de Desdat de Severac, titulada «Muguet».

Segon, «Per un Ribar», comedia en un acte d'Andreu del Sorell.

Tercer, Música y cansons occitanes.

MA^a GUERIDA NAVARRA

EMINENT POETESA, AUTORA DE «MUGUETO» (AMIGUETA), QUE'S REPRESENTARÀ EN LES FESTES DEL SETÉ CENTENARI DE LA BATALLA DE MURET

1213 - 1913

E fo si malament e nafratz e ferutz
Que per meia la terra res lo sancs expandutz
E loras cazec mortz aqui totz estendutz.
LA CANSÓ DE LA CROZADA

*Tots vestits de ferralha e penons esplendits,
comensan la batalha los francimans maldits.*

*Lèu, dins la mescladissa, escuts, èlmes, aubercs
fan una tronadissa à espertar entenercs.*

*Adejà, sus la prada, en Pèire d'Aragon
e dins malemparada e dezaire prigond.*

*—Som lo Rei!—a fait cridar, man a l'esquinador;
mas, cop-sec, es ferida à mort sa bèla ardor.*

*Pèi, fugis son armada, vers l'Aragon fugis
am un bruch de trumada que long-temps resontis.*

*Gran foguet lo damage e gran foguet lo dol:
Prètz, Valor e Paratge eran cazuts pel sol!*

*Dempei, es grand vergonha de vege on n'es lo Dret...
fraires de Catalonha, cal revenjar Muret!*

PROSPER ESTIEU.

Diumenge, 14 de Septembre, a 10 hores del matí, partida cap a Muret.

A 10 hores y mitja, arribada a Muret. Recepció per la Municipalitat. Conferencia per J. Anglade, professor a l'Universitat de Tolosa, sobre la Batalla de Muret.

Jòchs Florals de l'Escola Mondina.

A les 11 y mitja. Banquet y Feli-brejada.

A les 3 y mitja. Visita al Pedró commemoratiu, ahont se depositaràn corones y palmes a la memoria d'en Pere II d'Aragó y demés ilustres víctimes de Montfort. Parla-ments patriòtics.

Tal serà la pròxima commemora-ció del VII centenari de la Batalla de Muret. Los catalans, que hi seràn especialment convidats, no poden dexar d'assistirhi. Seria una ingra-titut envers aquells que donaren llur sanch per l'explendor de la seva nacionalitat, per la causa del progrés y per l'aniquilament de la tirania en ses terres, aleshores les més flore-xents, les més cultes y les més lliures d'Europa.

JOSEPH ALADERN

Beziers, 28 d'Agost 1913

ANDREU DEL SORELL

CAPISCOL DE LA ESCOLA MONDINA, DIRECTOR DE «LA TERRA D'OC» Y AUTOR DE «PER UN RIBAU» QUE'S REPRESENTARÀ EN LES FESTES DEL SETÉ CENTENARI DE LA BATALLA DE MURET

UN NOU BISBE CATALA

BISBES APLEGATS A MONTSERRAT AB MOTIU DE LA CONSAGRACIÓ. LO DE VICH DR. TORRES Y BAGES, EL NOU BISBE DR. FRANCISCO BARNAUS SERRA, LO DE GIRONA DR. FRANCISCO DE POL Y L'ABAT DE MONTSERRAT DR. P. ANTON MARCET

DEL MEU CARNET

ELS arbres del carrer y els fanals entortolligats ab les garlandes de cadeneta y banderes de paper de color que tota la setmana han enganxat ab pastetes de paper de midó la canalla del barri. Un piano de manubri sona esbojarradament les americanes y xotis més en boga en els balls de petcada, allargant y escursant el ritme la mà experta d'un pianista romàntich de la respectable ordre dels trinxerayres. Les fadrines cuyneres y els aprenents de la drogueria, les modistetes vehines y els salta-taulells amichs dansen bellmitx de la via, pujant a l'assera al compàs de la música quan un cotxe ò un auto indiscret preten rompre aquella dolça harmonia. El taberner que paga la festa, en màniga de camisa, se passeja amunt y avall triomfalment, donant a la seva cara apoplètica tota la expressió de bonhomia possible, mentres de qua d'ull vigila que les del Tupinamba del costat, ab qui està renyit de mort, no traspassin la barrera de canyes verdes y boig, que senyala'ls límits de la festa. El sereno y el municipal fan com que no se'n adonen de les repetides contra-

vencions de les Ordenances del Ajuntament a la vista de tota aquella restallera de botes y xarops que l'amo, temptadorament, posa a la seva lliure disposició. L'orga, sona que sona, no dexa reposar un instant als balladors que, afadigats y despullantse de les bruses y americanes, s'extremen més y més ab les mans suades y volten sense parar com bojos ò epilèptichs. El taberner té una paraula per cada noya y un cop de puny d'amistat per cada parroquià, mentres les tupinambres, assentades al peu de la porta del seu establiment, fan broma ab un mitx senyor del escriptori del davant burlantse de la festa que troben sobiranament cursi, y de mal gust. Un estudiant de capellà que, a la despesa del tercer pis, està en vies d'acabar el cant vuytè d'un poema llatí, exaltat per l'escàndol que no'l dexa hores hà trobar un exàmetro, s'afolleix y, sense encomanarse a Deu ni al diable, tira sobre la concurrència una galleda d'aygua. La confusió es terrible y dura llarga estona, el municipal demana les claus al vigilant per obrir la escala y agafar al estudiant, l'organista renega com un damnat per que l'instrument qu'era obert se li ha anegat, les de la «Tupinamba» riuen a crits y aplaudexen, el taberner, sense esma, contempla com els parroquians, aprofitant l'ocasió, fan gasto al taulell per sa propia mà. y un passamaner idealista's queda ab la declaració d'amor que feya a la cambrera del principal, trencada en lo millor, sense saber hont era ni com recomen-sarla... — CARLES DE FORTUNY.

L'ONZE DE SETEMBRE A BARCELONA

Homenatge al Conceller en Cap Casanova

Sense estridències, sense escàndol de cap mena y ab manifestacions patriòtiques espontànies realitzades pels ciutadans de Barcelona, ara colectivament, ara com a senzills particulars, s'ha realitzat aquest any el sentit y encoratjador homenatge que la ciutat comtal tributa tots los anys al qui fou son últim conceller en cap l'invicte català En Rafel de Casanova.

Potser aquest any han sigut més en quantitat les manifestacions de simpatia tributades a la estatua personificació d'en Casanova que decora l'hermós Saló de Sant Joan de Barcelona; però aquest detall no té cap importància davant de les circumstàncies que caracterisen aqueixa manifestació patriòticament catalana. Lo que de veres son d'apreciar son la serietat, lo sentiment y fins la representació d'algunes d'aquelles ofrenes, puix si be el públich allà congregat aplaudia l'arribada de les comissions representants de les entitats polítiques catalanes, sense distinció de matissos, ho feya ab més entusiasme y ab més cor quan la que portava'l present, ram ò corona, era una nena de pòchs anys, ó be quan eren regidors de la ciutat, en representació del seu Ajuntament, qui anava a pagar un tribut al seu antecessor qui vessà sa sanch de patriota y de català en defensa de la ciutat de Barcelona y de les llibertats de la terra catalana.

ASPECTE DE LA ESTÀTUA DEL INVICTE CONCELLER EN CAP A MITX DEMATÍ

LA COMISSIÓ DE REGIDORS QUE, EN REPRESENTACIÓ DEL AJUNTAMENT DE BARCELONA, ANÀ A DEPOSITAR UNA CORONA A LA ESTÀTUA DEL GRAN CONCELLER, SUMANTSE AXÍS LA CIUTAT COMTAL AL POPULAR Y PATRIÒTICH HOMENATGE QUE LI DEDIQUEN CAD'ANY LOS FILLS DE LA NOSTRA TERRA BENAYMADA.—(Ballell, f.)

ELS EMPLEATS DE CA'N PONS Y COMPANYIA

Quan en aquell tenebrós escriptori va saberse la mort de la Ernestina — la filla del amo — tots els empleats van tenir-ne un gran sentiment.

Y no es per que'ls agafés de sorpresa, nó; qu'aquella mort, com la d'una llantia que s'apaga, ja feya molt temps que's veyia venir.

¡La pobra Ernestina! Quan alguna que altra vegada, al baxar del pis, entrava al tenebrós escriptori per veure al seu pare, tenia sempre un somriure d'amor y compassió per aquella colla d'homes que treballaven embrutits per anys y anys d'una mateixa feyna a les matexes hores, que's movien temerosos sota'l caràcter autoritari del senyor Pons: temerosos de renys y d'amenasses, temerosos de rebaxes de sou — aquells sous inverosímils que'ls hi arribaven tot just per no morir-se de gana.

Y si com a principal ho era, d'autoritari per els dependents, com a pare també ho era massa per la Ernestina, aquella pobra nena sense mare que merexia tots els amorosiments y atencions de tan anyorosa y minsa qu'era, y que, temerosa dels mals humors del pare, no li responia que no s'hi pensés molta riquesa de passar per tonta, ni feya res que no ho fes tremolant de por de que li sortís malament.

Per axò vivia retreta y trista. Feia ben be la mateixa vida d'aquella santa qu'havia mort tan jova; faria ben be, prou clar que's veyia, la mateixa fi: la d'una llantia que s'apaga...

De salut era poqueta cosa y necessitava qu'algú per ella's preocupés. Y trobava justament tot lo contrari en aquell pare encaparrat pels negocis, que de la desgana y tristesa d'ella'n deya papereries; en aquell home de pedra que de viudo no havia l·lensat una sola llàgrima... Vès si s'hi havia fixat la Ernestina, a n'ella que la mort de la mare n'hi havia costat tant y desesperacions y tot!...

Y les vegades qu'havia pensat qu'un cop morta ella — que tandebò fos aviat, per la vida que duya — els ulls del pare sense filla restarien tan sechs y tan distrets com els del espòs qu'havia perdut aquella esposa, aquella santa de virtut y de sumissió.

Aquesta impressió que del seu pare tenia la Ernestina — la joveneta de vintidós anys, qui no passava de semblar una nena estemordida — feia que tingués una infinida compassió, en secret, molt en secret — per que ¡pobra d'ella y pobres d'ells que's descobrís, que tots ne patirien — per aquell remat d'homes que treballava abaix en el tenebrós escriptori, com un càstich.

Ella n'era una germana d'aquells desgraciats, una germana de tot cor; per axò

quan baxava'ls somreia ab gran dolcesa. ¡Y quines paraules de consol que deyen aquelles mirades, quines promeses de simpatia fonda per mentres durés aquella vida d'angúies que'ls agermanava!

Quan passava, silenciosa, per davant la finestreta petita y bruta que no més dexava veure fins a mitx pit d'en Quintana — aquell desgraciat Quintana qu'ella sabia que tenia tants fills, aquell Quintana que sempre s'estava abocat sobre'ls llibres y que, sempre ressorgint en la mateixa posició del march de la finestreta, tan groch, espatllut y pansit, arribava a semblar un retrat del tipu de vell empleat mort de cara a la feyna... la bona Ernestina deya, ab veu amable, com si caritativament el volgués axeribir:

— Pàssiho be, Quintana. — Y ell axecava'ls ulls, aquells ulls de miop, grisos y oscilants, y somreia, somreia d'una faysó extranya, que demostrava palesament que no'n sabia de somriure.

Y darrera en Quintana, abocant-se al esquifit march de la finestreta veyia a n'en Rialp, que la mirava desde qu'havia entrat; y carregats sobre les espatlles d'en Rialp, en Giralt y l'Oller, que la saludaven movent els caps sòpits ab un redresament de joia.

Ella les buscava aquelles mirades de simpatia que contestaven a les seves, mirades ab que'ls uns se reconfortaven als altres.

Y passava per davant del caxer, el senyor Coma, aquell bon home prim y esmolat de faccions que, per contrast de la miseria disfressada, portava ulleres d'or, unes ulleres qu'era de creure que ò les hi havien regalat ò les havia tretes en una tombola.

— ¿Còm està la senyora, senyor Coma? — preguntava depressa y baxet, la Ernestina.

Y el senyor Coma, feia passar pel seu rostre de pòmuls sortits una expressió de resignació, ja molt avesat a ferla, y a seguit un somriure de mercès que les ulleres d'or intentaven inútilment aristocratitzar. Y també, al costat del senyor Coma, el rostre vell abans d'hora del Oliva pagava ab una mena d'èxtasi qu'acabava en un llampech de pàlida sensualitat el pas de claror de la dolça Ernestina.

Y allà, al fons, prop d'una finestra baxa ab els vidres bruts que donava a un carreró, se movien y saludaven aquella colla d'empleats joves, de poch esperit: en Romaguera, en Costa, en García, en Fort, y els dos meritoris que, pel pervenir que'ls oferia la casa Pons y Companyia, tant se valia que's dexessin lligar una pedra al coll y l·lensar al mar.

Després d'haver passat y d'haver somrigut, la Ernestina's deturava un instant — un nou dolor — davant la vella porta de bayeta verda del despaig del seu pare. Y un cop l'havia empesa y tancada darrera seu, tots temien per ella.

Devegades s'arribava a sentir la veu del pare que's quexava abans de pagar un

compte de la modista — aquella seva modista que la vestia com una senyoreta vergonyant — ò be si l'havia cridada per rondinar de qualsevol futesa's sentia la onada crexenta del malhumor, per que era'l senyor Pons tan irascible que quan se li acudia renyar a algú'l manava ana a cercar y encara que's trobés qui sabia ahont l'hauria fet venir per renyarlo desguida.

Els empleats, si sentien la veu del amo contra la seva filla — aquella dolça y consoladora germana d'ells — s'indignaven com may y tot eren mirades d'odi que haurien abrandat la vella porta de bayeta verda y tot eren renechs y malediccions de baix en baix. Rondinar a n'aquella criatura era una injusticia y una cobardia.

A n'ella qu'encara, quan sortia, tornava a somriure y els deya adeu ab la cara trasbalsada — un adeu amorós que feia creure que la llantia s'apagava y que la flameta de consol aviat els dexaria per sempre.

Per axò quan estava malalta, al llit, tots s'interessaven per ella y quan un dematís va saber qu'havia mort a trench d'aua, tots ne varen tenir un fort sentiment, y en aquells enormes llibres vells que no s'acaben may, — si ab el temps s'arribés a oblidar el dia de la mort d'aquella criatura — no fora molt difícil saberho potser per algun tremolor en els *assientos*, ò per alguna llàgrima que de tant en tant aquella tardor va caure dels ulls de miop del pobre Quintana, aquell pobre Quintana carregat de fills, qu'estimava a la Ernestina com una filla més — que no li venia d'una.

Pel senyor Pons, cal confessarho, la mort de la seva filla va ser un estrach. Va morir tan dolsament, ab tanta resignació y generositat, qu'aquell home, acostumat a intervenir en tot a cops de geni, va sentir-se desarmat, després commós, y li va costar recobrar-se a n'ell mateix.

L'endemà a la tarde, que l'enterraven, va fer tancar el despaig posanthi'l rètol de «Cerrado por defunción de la hija del señor Pons».

Al dematí havia entrat al escriptori y sense dirigir-se particularment a ningú, va dir alt, com si's desfogués d'haver de parlar baix adalt al pis ahont regnava un silenci de tomba:

— Aquesta tarde's tanca. L'enterro es a les quatre. — Lo qual era tant com manar que ningú hi manqués. Si ho va dir ab aquest intent, s'ho hauria pogut estalviar.

Ni que'ls ho hagués prohibit d'assistirhi, tots haurien desobehit per primer cop a la vida.

Y, puntuals, molt puntuals — ells que n'eren sacerdots de la puntualitat — a les quatre varen arribar, gayrebé tots alhora, davant de la porta tancada que mostrava aquell lletreret que va fer en Costa — el qui tenia'l gòtich més bonich — aquell lletreret que'ls hi deya lo que tots sabien,

però que a alguns els va trasbalsar de bellnou.

Mentres anava arribant gent, els pobres empleats — fòra en Quintana y el senyor Coma, els quals s'arriscaren a parlar ab algun fabricant ò personatge del comers de Barcelona — s'anaven arreconant a

una entrada, y pels seus moviments se conexia prou be que s'hi trobaven extranys al carrer en aquella hora de la tarde, qu'era la mateixa hora qu'en el despaig s'encenfen els llums per que la claror ja baxava escassa... S'hi trobaven balders, al carrer, en un día de feyna

mentres aquell barri treballava y els carros de mercaderies passaven a frech del cotxe de morts qu'havia calgut muntar a l'a-sera.

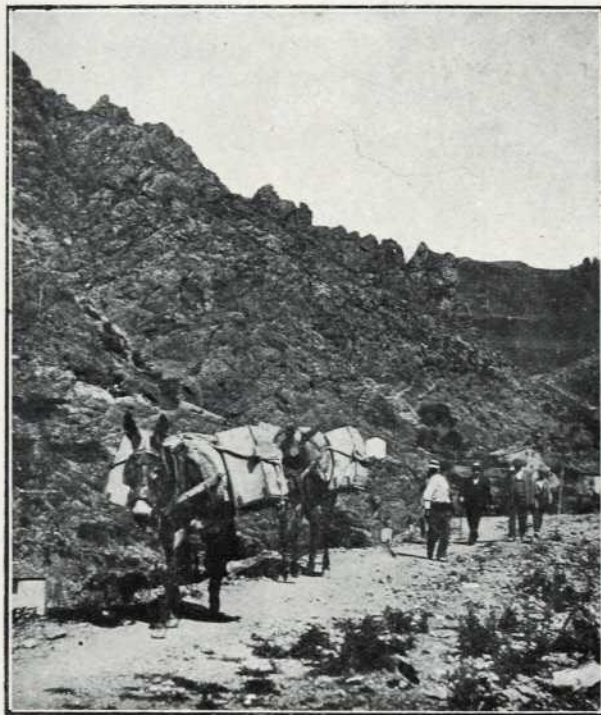
Aquells desheretats s'havien posat llurs millors robes y encara semblaven més miserables. El senyor Coma, de les ulle-

LES OBRES DEL CARRIL DE RIPOLL A PUIGCERDA

PELS INDRETS DE RIBAS

VISTA DE LA PART ALTA DE LA POBLACIÓ PER AHONT PASSARÀ LA VÍA

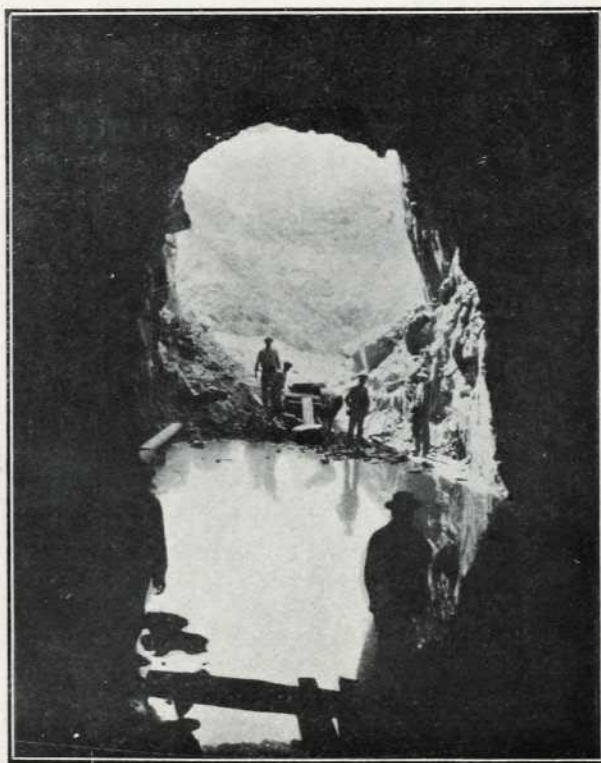

EXPLANACIÓ JA FETA AL COMENÇAMENT DE LES OBRES DEL CARRIL

BOCA DEL DARRER TUNEL PROP DE ROQUES BLANQUES

Aquestes obres, de les que ningú gayrebé sent a parlar, avensen a tota tesa. Qui aquest estiu haja anat a Ribas s'haurà quedat alegrament sobtat. Allà ahont s'hi nota més animació es al sortir de Ripoll, ahont se treballa als fonaments del pont de sortida de l'estació, al tunel que té sa boca al passeig, y al sisè tros entre Ribas y Roques Blanques, ahont hi hà sis ò set tunels, algun d'ells de kilòmetre y mitx de llarch. El treball català ab aquesta empresa se posa en molt bon lloch y cal felicitar als contractistes d'aquests trossos els arquitectes barcelonins senyors Soteras y Coll y Tort.

INTERIOR D'UN DELS TUNELS INUNDAT PER LES PLUGES

res d'or, portava un jaqué blau merí, lluhent, curt, les sabates velles cirades de poch y un bastonet capsat d'argent del temps de la Camancia, ab les inicials del seu pare. En Quintana, el pobre Quintana carregat de fills, duya una corbata de satí negre, negre d'ala de mosca y uns pantalons foscos qu'estrenava.

L'Oliva, el vell abans d'hora, ab els seus coll y punys impermeables qu'usava sempre, s'estava arreconat a la paret, fumant interminablement cigarrets de músich y escupint interminablement a terra. Y en Rialp, que no s'havia afeytat, y en Costa ab les seves sabates de lona que portava estiu y hivern, com una promentensa, y en García ab el seu inseparable bastó de bambú sense virolla y ab el puny negrós sense barnís, y en Fort ab la seva inverossímil americaneta fosca de les festes y ab els seus grans gemelos vells ab inicials d'or — un tel de ceba d'or, — y en Romaguera ab una ermilla fantasia que segurament no havia estrenat, per qu'ell no estava pas per ermilles ni fantasies...

D'entre tots, no més l'Oller — el solter que vivia com un rey a casa d'una germana casada — feya cara de tranquil·litat y benestar.

Ell era'l qui anava del un company al altre ab la matexa brometa.

— Quant temps feya que no'ns havíem vist... —

Y havien sortit a un quart de dues tots pleats del escriptori.

El senyor Coma, que s'havia acostat, va resóndreli per sobre les ulleres d'or:

— Fa dotz'anys potser que no m'he vist al carrer en aquesta hora en un dia de feyna. —

Y en Quintana afegia qu'ell ni en dia de feyna ni en dia de festa gayrebé, per que'ls dies de festa no's movia de casa ab els fills, que sempre n'hi havia un ò altre de malalt, y ab els quals poch hi podia estar durant la setmana, car al dematí quan ell se llevava encara dormien, y al vespre, com que al plegar de ca'n Pons anava a portar els llibres a la fàbrica de xocolata, arribava a casa a les deu tocases y ja eren al llit. Fòra de la estoneta de dinar no'ls veyia gayre més en tot el dia, y encara a l'hora de dinar, ab una taula de tants, no hi havia massa bon humor.

Y si al senyor Coma y a n'en Quintana els hi venia de nou trobarse al carrer a quarts de cinch d'un dia de feyna, gayrebé tots els altres varen anar dient que'ls hi passava lo mateix.

A ca'n Pons y Companyia's plegava a les vuyt del vespre, y els dies de fi de mes quan se podia, y com que tots hi eren de temps a ca'n Pons...

Ab tot axò totjust acabaven d'arribar els capellans y encara no havien baxat la caxa blanca de la pobra Ernestina. Al extrem del carrer uns carreters rondinaven del destorb del enterro aquell que may acabava d'enllestir. Per fi's va baxar la caxa blanca que semblava un raig de

DESPRÉS D'UN CONCERT MANÉN

L'EMINENT VIOLINISTA AB L'ALCALDE Y RECTOR DE CAMPRODON, VENINT DE FER ENTREGA A LA JUNTA D'AQUELL HOSPITAL DEL PRODUCTE DEL CONCERT CELEBRAT AL TEATRE CASINO D'AQUELLA HERMOSA VILA

lluna en la entrada fosca y els capellans varen cantar d'esma dintre la entrada y els seus cants ressonaven en l'escriptori buyt. Y al posarse tothom en marxa, (y no n'hi havia pas poca de gent) prudents y temerosos els infelissos empleats se varen escórrer cap a la cúa, com un propi y desencorajador reconexement de la llur personalitat.

Al arribar al Pi, com qu'era una tarde de Juliol, part del acompanyament va restar sota'ls arbres per que hi passava una mica de fresca, y la colla d'empleats que venia a la cúa, per no passar per davant d'aquells senyors desinvolts que fumaven y parlaven, se va arraulir y va també restar a fòra; y a fè de Deu que semblaven pobres vergonyants que haguessin d'aprofitar el moment sentimental d'aquell enterro per allargar la mà ab la vista baixa.

L'únic que desentonava era sempre l'Oller, qui's permetia fer alguna brometa y comensava a reclutar companys per

aprofitar les hores de llibertat que restarien d'aquella tarde, per que lo qu'es al cementiri... quan ell no havia vist cap faetó ja ho havia entès que'l senyor Pons no tenia ganes de que hi anés la terregada.

Quan el cotxe de morts ab la comitiva darrera va dexar el carrer del Pi y va seguir amunt de la Plassa de Santa Agna, a n'aquella colla d'empleats una borrarera de claror els va cegar els ulls y una sensació de llibertat els va axamplar els pits. La tarde era clara. Per entre'ls arbres, per sobre'ls arbres del Passeig de Gracia, allí, al lluny, s'alsava la montanya, neta fins a un cel blau qu'encara prometia dues hores de claror, y per l'assera de l'obra sovintejaven unes bufadetes de vent càlit, però que prometien regalar frescor al «costarse la posta».

Y els empleats joves, ab l'Oller al davant, qui ja s'anava alegrant massa, se desensopien y cap d'ells pensava gayre en la Ernestina. Prou que vagaria de pen-

sarhi en les tenebrositats del escriptori, per allí ahont ella hi havia passat generosa d'amor tantes vegades.

Ara era cosa de dexarse temptar per aquella tarde esplèndida, per aquell ombrejat Passeig de Gracia que guiava a la montanya qu'era una temptació allí al fons.

L'encarregat dels cotxes va acostarse a n'el senyor Coma, venint del cap del dol:

— Diu el senyor Pons que no cal que vostès vinguin al Cementiri. —

Allò era lo mateix que prohibir que hi anessin, y el senyor Coma, ab un gest nirviós, va enfilar-se al nas les seves uller-

res d'or com feya quan s'enfadava, que no era pas massa sovint, y en Quintana va dexar encendres una mica per la indignació's seus ulls de miop.

Els altres no se'n varen donar per ofesos; al consrari. L'Oller ja anava dient que'ls hi pagava a tots el tramvia fins a l'Avinguda del Tibidabo, y que si el senyor Coma y el senyor Quintana no volien venir, que no vinguessin, que per ells dos no s'havia pas de dexar córrer. Y mentres l'Oller els acabava d'ilusionar s'anava despedint el dol devant del Hotel d'Anglaterra.

El senyor Pons extrenyia les mans dels seus amichs y escoltava les paraules de

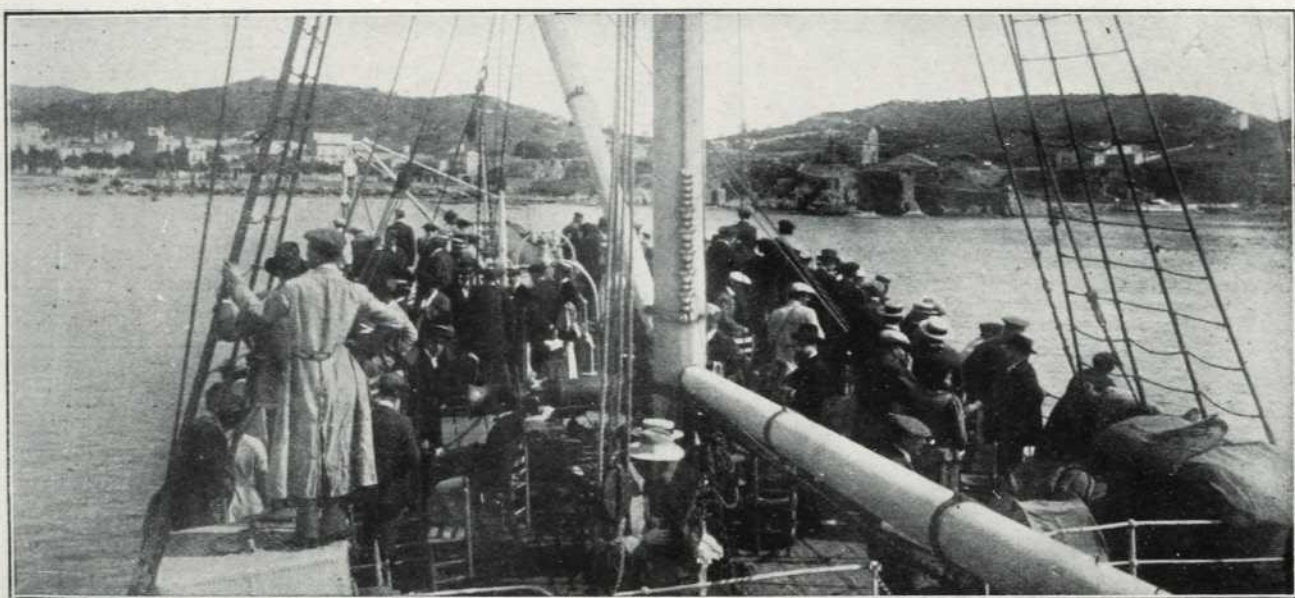
condol y les excuses verament una mica trastornat.

Una estona abans de tocar a despedirse els pobres empleats qu'anaven a la cúa, el senyor Pons va treures el seu rellotge d'or, va amagarlo desseguida y, durant uns instants, donava la mà d'esma y escoltava distretament lo que li deyen.

De sobte va cridar al senyor Coma ab una senyal de la innoble mà enguantada y, quan el va tenir aprop, li va dir que, com que totjust eren quarts de sis, se n'anessin al escriptori a treballar fins a les vuyt.

La nova va caure com un plom sobre la colla ilusionada. El senyor Coma ho

LA EXCURSIÓ DEL ATENEU ENCICLOPÈDIC POPULAR A SANT FELIU DE GUÍXOLS, CAP DE CREUS Y PALAMÓS

DOS ASPECTES INTERESSANTS DE LA EXCURSIÓ

LO MILLOR, MES ELEGANT y distingit pel mocador **AYGUA DE COLONIA DE ORIVE**

3 rals frash. — 2 litres, 8'50 pessetes franch estació.

LA VOLTA A CATALUNYA

SORTIDA DELS CORREDORS, DE SANS. — ARRIBADA DEI S CORREDORS
MARTÍ, EL GUANYADOR DE LA VOLTA A CATALUNYA

va dir com un pare que's veu obligat a privar un jòch dels fills. En Quintana rodava'l cap, com volent dir que no hi havia altre remey qu'obehir, qu'obehir tota la vida...

Però l'Oller cridava al mitx del carrer y va dir que a n'aquella prevó no hi tornaria més, que'l senyor Pons busqués negres per treballar, y que ni passaria a buscar l'americana vella que's cambiava al escriptori. Y se'n va anar, com si hagués acabat de rompre una cadena, Passeig de Gracia amunt.

Ja era ben temptador d'imitar lo que feya l'Oller! Algú va sentir l'agulló d'un instant plè de indecissions,... però'l senyor Coma, ab les ulleres d'or, y en Quintana ja tornaven Portal del Angel avall, y ara aquell, ara aquests, tots varen anar seguint.

— Oh, si no fos la mare vella! — Oh, si no fos el fill que ha de venir! — Oh, si no fos el germà que no té feynal — anaven pensant l'un y l'altre ab el cap baix acceptant el pès y el dolor del viure.

Eren dos, eren sis, eren vuyt, y com que tots anaven abstreits y tenien el mateix ayre apesarat, ni'ls va faltar — pobres humils, volguts de Deu! — l'escarni de la gent que's tombava a mirarlos.

R. SURIÑACH SENTIES.

UN NOU PRELAT CATALA

Al morir el cardenal Vives, feya pochs dies que a Montserrat havia rebut la consagració com a Bisbe Milopotamense y Vicari apostòlich de Guam — illes Marianes — un altre caputxí català, el P. Agustí de Artesa de Segre, havent oficiat com a prelat consagrant el Dr. Torres y Bages, assistit pel de Girona y per l'Abat del Monestir.

D'estudiant seminarista, el pare Agustí d'Artesa, passà l'any 1882, en el viatge emprès pel P. Melcior de Tivisa, a la república del Equador, vestint al cap de cinch anys en el convent d'Ibarra l'hàbit dels caputxins y sent ordenat prebere'l 1889.

El nou bisbe català ha estat en missió a Tuban en concepte de professor; lector de Filosofia en el convent de Túquens (Colòmbia); Guardià, Assistent custodial y Custodi provincial de les Missions de Equador-Colòmbia; superior de la Residencia de Cartago (Costa Rica), diventse a la seva prodigiosa activitat la reconstrucció (després del terratremol de 1910) de la nova iglesia y residència que posseheix a l'esmentada ciutat la provincia de Catalunya. El nomenament del P. Agustí de Artesa com a Bisbe de Guam es, donchs, un honor ben merescut.

LICOR DEL POLO

Dentífrich vegetal sens rival al món. Gran anti-séptich. Pretinent imitarlo nexen y moren tots los anys dentífrichs nous que realisen més el mèrit del gran dentífrich nacional de quaranta tres anys de brillant historial en el món.

SANT ANDREU DE LA BARÇA.- AUTORITATS, PADRINS Y INVITATS A LA FESTA DE BENEDICCIÓ DE LA BANDERA DEL SOMETENT
(Ballell, f.)

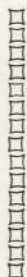
LECTURA POPULAR

BIBLIOTECA D'AUTORS CATALANS ■ CADA DIJOURS - 10 CENTIMS

QUADERNS PUBLICATS

VOLUM PRIMER

1. Maragall. - *Poesíes.*
2. Guimerà. - *La festa del blat.*
3. Oller. - *La bofetada.*
4. Oliver. - *Poesíes.*
5. Vilanova. - *Colometa la gitana.*
6. Casellas. - *Dels sots feréstechs.*
7. Collell. - *Poesíes.*
8. Balaguer. - *Tragedies.*
9. Roger. - *Viatges d'amor.*

10. Mestres. - *Poesíes.*
11. Aulés. - *Vots son trumfos.*
12. Pons. - *Si son servits...*
13. Llorente. - *Llibret de versos.*
14. Carrión. - *Testa d'or.*
15. Pous. - *La gropa.*
16. Vía. - *Poesíes.*
17. Roure. - *La ocasió fa'l lladre.*
18. Monserdà. - *Del món.*

DE VENDA A TOTS ELS KIOSCOS, LLIBRERIES Y CENTRES DE SUSCRIPCIÓ
Preu del primer volum enquadernat: Pessetes 2'75.

SEGON VOLUM — *Antoni de Bofarull* — CUADERN N.º 20

LO DARRER CATALA

Enquadernació completa del primer volum: 95 cèntims. :::: Tapes soles: 65 cèntims.

¡La que m'espera!
He trencat lo
frasco de
**PETRÒLEO
GAL**

Lo millor per lo cabell

Institut Politècnich

Frankenhausen ALE-
MANIA
“(Kyffh)” Ensenyansa en la
construcció de màquines en ge-
neral y pera la agricultura. —
Electro - Técnica - Arquitectura.

DOS SECRETS
¡FORA CABELLS BLANCHS!

TINTURA SENS IGUAL
Reyna de les Tintures
Inmillorable pera
tornar als cabells
blanchs el seu co-
lor primitiu.
Única - Inofensiva
Ús molt fácil.

No usar mes que la
“SENS IGUAL” de G. BERNET.
NO MES PELS-FORA PEL MOX!
El “DEPILATORIO EXCEL-
SIO” perfectament eficaç y ab-
solutament inofensiu y instantani.
suprimeix pels y pel moxi y dona
gran suavitat a la pell.

¡Cuidado ab les falsificacions!
Preparats per G. BERNET, Fa macèutich
14, Plazza Saint-Espirit, Bayona.
Se troba: En les principals
perfumeries y drogueries.

Fosfo.Glicolola
DOMENECH

**PODEROS TONIC
RECONSTITUYENT**
B. DOMENECH Ronda S^a Pau, 71
BARCELONA

IMPOTENCIA

DE AMBOS SEXES
Radicalment curada a tota edat per les
PILDORAS OURLANIA
Nou descobriment. - Immensa exit.
Tractament energich y sens perill.
Curació garantida ab un sol frasco.
Envio discret. Preu del frasco 10 francs.
Franch ab instruccions per correu, ptes. 12.
En Barcelona: VIUDA de SALVADOR
ALSINA, - 4, Passage del Crédit.
LABORATOIRE NORDERN
— 31, passage du Havre, 31. PARIS —

L'aliment de MELLIN'S es el
millor reconstituent per
criatures y persones delicades.

HORACIANES

POESIES DE
Miquel Costa y Llobera
3.ª edició

Dues pessetes

VIDA TRIOMFANT

NOVELA PER
MIQUEL ROGER Y CROSA

Dues pessetes

**OVO-LÉCITHINE
BILLON**

GRAGEAS Y GRANULATS
TÓNICH - NERVIÓS RECONSTITUYENT
CONTRA:

**NEURASTENIA
ANEMIA CEREBRAL
CANSAMENT
CONVALECENCIES**

Depositari: A. RIERA E HIJOS
Carrer Nàpols, 166. — BARCELONA
y en totes les bones Farmacies de Espanya

ILUSTRACIO CATALANA - FEMINAL - Mallorca, 287. Barcelona - Suscripció: Un any 30 pessetes - Extranger: 35 franchs

Reservats tots los drets de propietat artistica y literaria

Paper de Fills d'A. Fàbregas

Establiment gràfic Thomas-Barcelona